

НИН: Интервју са високим представником Кристијаном Шмитом

Разговарао: Зоран Прерадовић

НИН: Када сте долазили истакли сте три приоритета – приближавање земље европским интеграцијама, спречавање одласка младих, образованих људи и спречавање непотизма и корупције. Шта се ту може учинити, деценијама ништа нису урадиле ни међународна институције ни локалне власти?

Кристијан Шмит: Разлог је то што је међународна заједница превише рано помислила да све може да се среди само од себе. Сада имамо бољи приступ европским интеграцијама. Био сам у Сарајеву 2015. на захтев канцеларке Ангеле Меркел како бих Споразум о стабилизацији и придруживању учинио делотворнијим, и тада се то чинило тежим него сада. Али нисмо нимало напредовали када је реч о младима и економији.

НИН: А када је реч о корупцији и непотизму?

Кристијан Шмит: Има неких корака у правом смеру, али основни проблем и даље постоји. Не размишљам о томе да корупцију потпуно искоренимо, то је немогуће, али ако бисмо је смањили, то би већ било добро. Међународна заједница тренутно помаже у припреми закона против корупције. Нико не пориче да је то потребно, али нико заиста ни не ради на томе, па ћемо видети да ли ће се нешто променити уз импулс европских интеграција.

Ако сте млади и образовани, и пријављујете се за посао у јавном сектору, морате да се ускладите са интересима оних који тај посао нуде. Превелики јавни сектор један је од проблема. Биће изазовно, али мислим да морамо да разговарамо о његовом смањењу. И не бих рекао да је проблем само у платама, већ и у могућности да човек обавља посао на основу заслуга а не зато што је пријатељ неких људи. Не обећавам рај, али мислим да треба да се заложио за више приватних фирми, можда и за више европских инвестиција. То ће бити кључно питање наредних година. Нећу рећи ово да бих ласкао Србији, али Србија је на том плану боља. Мислим да је око 75.000 радних места у Србији у немачким компанијама. Људи у БиХ нису другачији, спремни су да раде, да доприносе, али то не треба да буде само у јавном сектору, где су бројке надуване зато што понекад Србин, Бошњак и Хрват обављају исти посао.

НИН: Како од локалних политичара очекујете борбу против корупције ако се зна да је добар део њих огрезао у корупцију?

Кристијан Шмит: Знам да ће борба бити тешка и да њоме нећемо стећи много пријатеља. Можемо је подстаћи аргументом да ће то побољшати услове за људе који у јавном сектору већ раде. Зато се и залажем за приватни сектор. Биће веома изазовно реформисати јавни сектор, а потребна је конкуренција, и зато мислим да европска отвореност и заједничко тржиште имају предности. Могли бисмо, на пример, да понудимо финансијску помоћ за инфраструктуру, али под одређеним условима. Новчаник је најосетљивији део тела, најосетљивији орган, политичарима као и другима. Могли бисмо да кажемо да ће држава добити одређени новац за изградњу, али да мора да покаже како поштује прописе. Време нас притиска, јер ако у наредних десет година не буде великих промена, изгубићемо велики део млађе генерације.

НИН: Многи тврде да је БиХ нефункционална држава и да то показује чињеница да органи власти нису функционални и да као таква не може опстати. Какав је ваш став?

Кристијан Шмит: Мора да опстане и опстаће. Зашто? Зато што ће било каква промена значити нове невоље за људе. Распад не би био решење. Само бисте већу мањину заменили мањом. Мањине би остале. Бивши словеначки председник Борут Пахор ми је једном рекао да свако ко размишља о дисолуцији мора да зна да у овом региону може да буде распада, али никако мирних. Зато је европско искуство најбоља шанса. Како су изгледале европске интеграције после Другог светског рата? У основи се радило о помирењу, о томе да границе постану мање важне. Деведесетих или раних двехиљадитих није било лако говорити о томе у БиХ, али сада је време да се размишља о таквој сарадњи. За мене је најбољи пример немачка мањина у Белгији, која је последица референдума одржаног након Првог светског рата. Идеја да народи имају своје државе, да о томе гласају, била је дивна, али је довела до тога да 60 или 80 хиљада Немаца заврши у границама Белгије. Данас је то једна од мањина која у Европи живи најбоље. Од Немачке их не дели граница, будући да су у ЕУ, али имају посебна права, укључујући и то да белгијски краљ у говору мора да користи десет одсто немачког. Наравно, то су идеалне околности, и знам да на Западном Балкану неће бити лако да се дотле стигне, али морате имати визију.

НИН: Каква су заиста шансе БиХ и других земаља Западног Балкана да постану чланице ЕУ? Чини се да ни у самој унији тренутно не постоји воља за проширењем.

Кристијан Шмит: Мој одговор је – да, биће пуноправне чланице, али у међувремену се залажем за регионално отварање граница. Млади људи поготово морају да осете неку опипљиву корист. Прошле године се Западни Балкан у Берлинском процесу договорио око међусобног признавања диплома, претпрошле око роминга... На страну односи Србије и Косова, али основни кораци су направљени. Ако младима само будемо говорили да ће за двадесет година имати светлу европску будућност, неће нас следити. Одлучиваће без нас. Зато морамо да у наредних десет година обезбедимо изузетан развој, регионалну сарадњу, неку врсту заједничког тржишта.

Што се тиче вашег питања о томе да ли заиста све чланице ЕУ желе такво нешто – на том плану се напредовало. Није неопходна страсна љубав, довољна је рационалност, као када двоје у браку закључе да је добро за породицу да остану заједно. Државе које су географски далеко од региона су раније сматрале да је Западни Балкан немачки проблем, али видим да се то променило, нарочито у Паризу, захваљујући Берлинском процесу Ангеле Меркел. Успела је да придобије Емануела Макрона, а његова је предност та што Француска има традиционално добре односе са Србијом. Не бих много залазио у детаље, али Србија је земља која у тај подухват мора да буде укључена. Величина Србије значи да су интеграције и будућност регије могући само са њом. Потребно је да Европа јасно стави до знања да је Србија у 21. веку интегрални део европских схватања. Успех региона, и поготово БиХ, зависе од тог целовитог приступа.

НИН: Ваш долазак на место Високог представника обележиле су контроверзе. Две сталне чланице Савета Безбедности УН – Кина и Русија не признају ваше именовање јер нисте прошли процедуру у УН. Не признају вас ни званичници Републике Српске и, бар званично, одбијају да се са вама састану. Како гледате на то?

Кристијан Шмит: То све чини компликованијим него што мора да буде. Чини ми се да Русија није много о томе размишљала, јер не видим разлог за њихово противљење – моји претходници су именовани на исти начин. Видим, међутим, могућност за радне контакте са Републиком Српском, а имам и предност једногласне подршке међународне заједнице, ако изузмемо Русију. Мој претходник, Валентин Инцко, није имао ту привилегију. Био је препуштен себи. Ако неко не жели да разговара са мном, може да разговара са ЕУ или САД. Мимо тога, срећан сам што у стварности све иде пристојно, и што Београд и Бањалука различито гледају на ситуацију.

НИН: Како то Београд гледа?

Кристијан Шмит: У Београду ме дочекују са свим почастима. Нису

важне почести, наравно, није то ништа лично, већ је важно што се моја функција и дужност прихвата. Допустите ми да кажем и да користим то што сам у овом региону већ 30 година, на овој или оној функцији, па ми је предност и то што многе људе познајем.

НИН: У једном интервјуу сте изјавили да је било сигнала да званичници РС желе да се састану и разговарају с вама. Ко вас је контактирао, када и којим поводом? Милорад Додик, можда?

Кристијан Шмит: Било је претходних година тренутака у којима смо Додик и ја повремено сусретали. Дуго се познајемо. Пре две године смо разговарали телефоном о мом именовању, и тада ми је понудио да се сретнемо, али се чини да га је у међувремену напустила храброст. Некада је боље не разговарати, већ пустити да се прича сама развије. Понекад људи контактирају са мном или са неким из мог тима, али не желе да се њихово име помиње у јавности, и то поштујем.

НИН: Можете ли да разумете да је људима у РС стало да аутономије коју су добили Дејтонским споразумом и страх да не буду утопљени у централизовану БиХ. Долазите из земље која је састваљена од покрајина а неке од њих имају изражене надлежности, попут Баварске, и посебне карактеристике које им нико на савезном нивоу не спори. Да ли је могуће тако нешто спровести и у БиХ?

Кристијан Шмит: Потребно је ентитетима и Брчком, као и конститутивним народима, дати начин да се сами организују. Да, у Немачкој има 16 савезних држава, поменули сте Баварску, у којој припадам мањини. Припадам Францима, Наполеон ме је учинио Баварцем, и протестант сам, а не католик. У немачком уставу постоји клаузула која би много шта олакшала ако би се схватило да је она и део Дејтонског устава – о регионалним проблемима можете да одлучујете сами, али о кључним треба да одлучујете заједно. Знам да је Дејтонски устав веома компликован, да је то раздвајање моћи у америчком стилу. Ако бисмо увидели да су нам због функционалности потребна нека

једноставнија решења, ако бисмо могли да кажемо “ми радимо ово, ви оно, а треће радимо заједно”, био бих спреман да то подржим. Тако би се, рецимо, могло договорити о финансијама.

НИН: Јасно вам је, дакле, да је обичним људима у РС стало до аутономије, да се боје централизације?

Кристијан Шмит: Претпостављам да обични људи у РС желе само да имају добре животне услове, да деца могу мирно да им одрастају, да буду безбедни и социјално сигурни. Ако у томе успемо, то ће бити добар начин да успоставимо регионални идентитет. Прошле године је Народна скупштина РС одлучила да оснује сопствену агенцију за лекове. Лекови за срце или стомак слични су у РС, у Федерацији, било где у Европи. У ЕУ једна таква агенција покрива 450 милиона људи, и нема смисла да Српска има сопствену агенцију за 900 хиљада или милион људи. Морамо разликовати потребно од непотребног, а такво решење је скупо. Чини ми се да неко само покушава да створи још радних места у јавном сектору које би после делио.

НИН: Поменули сте регионални идентитет. На шта тачно мислите?

Кристијан Шмит: Говорим о инфраструктури, о образовању, о безбедности, о проблемима који су у региону посебно важни – где ће бити смештена нека компанија, на пример. При чему не смемо да заборавимо да Срби у Републици Српској јесу апсолутна већина, али да тамо живе и Хрвати и Бошњаци и други, који такође морају да буду схваћени као интегрални део. То нас не спречава да размишљамо о идентитету.

НИН: Нови неспоразум са лидерима РС, ипак, је избио ове године када је

Српска 9. јануара обележавала свој дан а Уставни суд БиХ овај догађај прогласио неуставним. Рекли сте да се могу славити и државни празници и празници ентитета, али на другачији начин. Шта је за вас било спорно, орден додељен Путину или нешто друго?

Кристијан Шмит: Орден додељен Путину јесте посебна прича, а саветовао бих Додику да то не чини. Није важно што је Путин Рус, већ то што је у Европу донео рат. Начин на који се 9. јануар прославља оптерећује друге. Готово је време псеудовојних парада. Културни и интегративни приступ би био у реду. Питање је шта Додик хоће да покаже перформансима у овом стилу. Мислим да је политичка толеранција неопходна ако размишљамо о европским или регионалним интеграцијама, а Додик се у млађим данима чинио отвореним управо за такво нешто. Мислим да би се са мном сагласио када сам га први пут срео, 2008. или 2009. године.

НИН: БиХ је у необичној ситуацији поводом рата у Украјини. Држава је увела санкције Русији због агресије, а истовремено председник РС, Додик не крије своју блискост са руским председником Путином. Како гледате на ову чињеницу?

Кристијан Шмит: Мислим да већина становника БиХ, независно од националности, не жели било какву умешаност у тај рат, јер су тога имали доста. БиХ је сувише мала да би се играла са светским силама. Није потребно порицати везе са Русијом, са руском културом. Некада, међутим, морате да будете јасни. Пријатељу морате да кажете да грешите. Владимире Владимировичу, грешите. И то не разумем у Додиковом понашању.

НИН: Шта Додик покушава да покаже блискошћу са Путином?

Кристијан Шмит: Тешко ми је да замислим да Путин зависи од Додика. Надам се, онда, да то не значи како Додик мисли да зависи од Путина. Ако не зависи, било би боље да покаже независан став. Не видим да се било ко тако понаша. Ако Додик нешто дугује Путину, а не знам шта би то могло да буде, имамо проблем.

НИН: Како гледате на то што Додик често говори о референдуму о независности РС?

Кристијан Шмит: О референдуму је почео да говори још 2014, али је јасно Додик нема право да организује референдум о

независности РС, он не би био законит по Дејтонском уставу. Понудио бих му следеће – ако имате прецизне идеје о будућој сарадњи унутар државе, молим вас да седнемо и разговарамо о уставу, али не о референдуму. Додао бих и да су прошла времена у којима је могао да рачуна на већину.

НИН: Да ли је то питање битно за његове гласаче?

Кристијан Шмит: По ономе што знамо, није. Већина не мари за то, већ за боље услове живота. Референдум је популистички инструмент којим се из јавности склањају друге теме. Препоручио бих му да ради у корист људи, да говори о стварним питањима. Вероватно би требало да размисли и о томе да је председник Србије јасно рекао да поштује територијални интегритет БиХ.

НИН: Када већ помињемо рат у Украјини, министарка спољних послова Немачке Аналена Бербок недавно је у Европском парламенту изјавила да Европа не треба да се свађа међусобно, јер ратује против Русије. Да ли то значи да су Европа и Немачка заиста у рату са Русијом?

Кристијан Шмит: Не, нисмо у рату са Русијом, али сматрамо да Русија и Путин не смеју да из агресије изађу као победници. Разочарао је људе у мојој земљи када није пристао на мировне преговоре. Надам се да ће до мировних преговора доћи. Русија дугорочно сигурно неће нестати, и стога морамо да смислимо како да живимо са Русима.

НИН: Постоји ли код вас страх да се рат у Украјини може прелити и на БиХ, имајући у виду различите погледе на рат Федерације и РС и блискост Додика и Кремља?

Кристијан Шмит: Видим једну опасност – да БиХ постане део политичког ратног театра. То не би било добро. Искуство Србије са “вагнерима” не сме да се понови и неће се поновити у Босни.

НИН: Какво искуство, нема поузданих доказа о деловању Вагнера?

Кристијан Шмит: Говорим о регрутовању. Видимо колико је Путину тешко да обезбеди довољан број војника, да сада већ празни затворе у Русији и покушава да придобије младе људе овог региона. Такво крвопролиће није прихватљиво.

НИН: Колико је ваш положај на самом почетку отежао потез вашег претходника Валентина Инцка, који је наметнуо одлуку о забрани негирања геноцида, а Срби тај потез доживели као удар на Републику Српску?

Кристијан Шмит: Било ми је упечатљиво то што Срби сматрају да је тај закон уперен против њих, а не против ратних злочинаца. То значи да морамо више да разговарамо, да образујемо. Превише је убијених у БиХ да се о томе не би разговарало. Предложио сам да заједнемо седнемо, и ми и парламент, размишљао сам о заједничком почетном кораку, али ни то није успело.

НИН: Долазите из земље која има искуства са геноцидом и ратним злочинима. Како је Немачка то превазишла?

Кристијан Шмит: Морате да се запитате шта можете да учините како се то никад не би поновило. Али за то је потребан отворен сукоб са прошлoшћу. Немачка у томе не би успела да после 1945. није свако суочен са њом, али искрено – била је потребна смена генерација. Зато мислим да то јесте дугорочан процес, али да мора да се почне, а у БиХ је нажалост почео само делимично. Патријарх Порфирије је рекао да смо научили да поштујемо своје жртве пре него што поштујемо жртве других, али да морамо да поштујемо жртве других како бисмо поштовали своје.

НИН: У изборној ноћи сте изменили део изборних прописа и део Устава ентитета Федерације БиХ, што је свакако преседан који није уобичајен. Зашто сте то урадили, шта је била ваша идеја?

Кристијан Шмит: Преговори о широм приступу изборној реформи нису нажалост успели, у мају смо имали састанке у Неуму и Сарајеву, избори су били заказани за октобар, и изгубили смо време. Хтео сам да повратим функционалност Федерацији, јер је четири године имала техничку владу, јер је Уставни био

блокиран. Нисам намеравао да сам применим све изборне реформе. Мислим да сам био у праву када сам то учинио после избора, а пре него што се сазнају резултати, али такве мере морају да остану ванредне.

НИН: Недавно сте се у Лондону предложили финасијско условљавање РС уместо санкционисања политичара. Зашто сте то предложили и да ли сте свесни да би та мера више погодила грађане него политичаре?

Кристијан Шмит: Већ смо говорили о финансијском условљавању. ЕУ и Немачка сматрају да ће то присилити политичаре на рационално понашање, што ће повећати шансе да новац заиста стигне до народа.

НИН: Бечки дневник *Стандард* писао је пре него што сте дошли на функцију у БиХ да сте блиски са ХДЗ-ом и да вас је хрватски премијер Андреј Пленковић одликовао Редом Анте Старчевића. Да ли је то тачно, и ако јесте, због чега сте добили ово признање?

Кристијан Шмит: Не бих много говорио о себи, али добио сам и мађарска, аустријска, естонска, летонска одликовања. Године 2013. орден ми је доделио тадашњи председник Иво Јосиповић, који није из ХДЗ. Нисам га ни преузео, и Пленковић ми га је предао годинама касније, када је Хрватска почела да председава Европском унијом. Ево управо сам поново прочитао објаву председника Хрватске, и ту стоји да сам орден добио због доприноса хрватској независности. Колега из Бундестага и ја одликовани смо зато што смо, на пример, основали парламентарне групе пријатељства са регионом, са Хрватском, Словенијом, БиХ. То су заслуге из прошлости, не из данашњице.

НИН: Рекли сте да желите да будете последњи високи представник међународне заједнице у Босни и Херцеговини. Да ли је то могуће и како видите будућност БиХ?

Кристијан Шмит: Знате да мој мандат није орочен, већ зависи од успеха. Кључно питање је да ли ће бити стварне интеграције БиХ

у ЕУ. Ако се испуни агенда “пет плус два”, мандат је испуњен и све се враћа у руке људима. Могуће је да ћу неке људе разочарати, али имам утисак да се људи у БиХ ослањају на помоћ међународних институција јер поверење у сопствене није велико. Моја институција је, међутим, ад хок а не вечна.